

Reformacija in verska svoboda

Ko je 31. oktobra leta 1517 Martin Luther na vrata Wittemberške cerkve pribil svojih 95 tez, ni niti slutil, kakšne posledice bo to imelo za zgodovino krščanstva in za zahodni svet. Objava tovrstnih tez je bila takrat v akademskih krogih ustaljena praksa. Na ta način je nek teolog pozval na javno debato drugega teologa – teze so bile namenjene kot iztočnica.

A usoda 95-tih tez je bila povsem drugačna od podobnih nizov tez tistega časa. V naslednjih dneh in tednih so Lutrove teze prevedli iz latinščine v nemščino, jih razmnožili v tiskarnah ter razsejali po vsej Nemčiji ter tudi izven njenih meja. Le nekaj tednov od tistega 31. oktobra so jih brali celo v Angliji. Nad tem niti Luther niti kdo drug ni imel nadzora.

Do takšnega odmeva je prišlo zato, ker je vsebina tez odkrito razodevala realno stanje cerkve in družbe tistega časa. To stanje, milo rečeno, ni bilo zdravo in je zato naravnost vpilo po reformi oz. prenovi. Luther v 95 tezah ni pisal le o nemoralnosti in teološki nepravilnosti odpustkov, temveč se je dotaknil tudi globljih, bolj temeljnih teoloških tem. Odpustki so bili praksa cerkve, ki jo je podpiral papež in s pomočjo katere je cerkev pridobivala denar od revnih množic – denar, ki je bil potreben za dokončanje bazilike Svetega Petra v Rimu. V globljem smislu je Luther s tezami napadel samo avtoriteto papeža. Zanimal je, da lahko Rimski škof po svoji volji osvobodi duše iz vic v nebesa ter napadel trditve, da je mogoče to odvoditev duš plačati z denarjem preko odpustkov.

Teze so zelo kmalu prišle tudi do Rima. In takrat se je začelo – vztrajanje enega nemškega avguštinskega meniha proti celotnemu verskopolitičnemu sistemu! Seveda Luther ni bil edini, ki je menil, da je cerkvi obupno potrebna reformacija, vendar je bil ob pravem času dovolj odločen in inteligenčen, dovolj iskren in direkten. Predvsem pa: bil je dovolj hraber, da si je upal stati na tistem, kar je veroval brez strahu pred posledicami, in navkljub močnim silam, ki so stale proti njemu.

Slovinci imamo več razlogov, da se spominjamo dneva reformacije z državnim praznikom. Morda je glavni razlog za to neprecenljiv pomen dela Primoža Trubarja ter drugih slovenskih protestantov za napredek našega slovstva, izobraženosti in kulture. Tu ne gre le za prvo slovensko knjigo ter prvi prevod Svetega pisma v slovenščino, gre za celo kopico knjig, za ustvarjanje slovenskega knjižnega jezika in slovnice – celotnega aparata, ki je potreben za kulturni razvoj nekega naroda.

A poleg tega imamo tudi druge razloge za praznovanje dneva reformacije, ki so prav tako pomembni. Eden je nedvomno naslednji: Krščanska reformacija 16-tega stoletja je v sebi vsebovala močan impulz k svobodi in razvoju mišljenja, ki je za vedno spremenil versko podobo Evrope. Ta impulz se je do današnjega dne razvil v enega temeljev sodobne družbe: svobodo veroizpovedi in prepričanja.

Pri tem je na mestu vprašanje: Kako lahko razmah protestantizma v šestnajstem stoletju, z Lutrom in njegovimi v Nemčiji ter s Trubarjem in njegovimi pri nas,

vidimo kot znanilce verske svobode? Mnogi bi morda ugovarjali, da je tako kot srednjeveški versko-politični sistem, ki je bil utemeljen na sintezi cerkve in države, tudi Luteranstvo poznalo državno narekovanje vere. Ali ni na podoben način v 16. in 17. stoletju protestantsko krščanstvo v Nemčiji, Švici in drugod prav tako zatiralo versko svobodo drugače mislečih?

Da, je. A da bi lahko uravnovešeno odgovorili na obe vprašanji, se moramo spet nekoliko vrniti k zgodbi Luthrovega življenja. Luther sam se je večkrat izpostavil smrtni nevarnosti, ko je javno izrazil svojo vero in zaupanje v Sveto pismo nasproti tradiciji. V tistih časih je razmišljanje s svojo glavo in javno izražanje lastnega prepričanja bilo nevarno početje. Leta 1521 so v mestu Worms na zasedanju oblasti Svetega rimskega cesarstva od Luthra zahtevali, naj se javno odreče vsebine svojih spisov. Prav lahko bi se zgodilo, da iz tega zasedanja reformator ne bi prišel živ, kakor češki reformator Jan Hus ni prišel živ iz cerkvenega koncila približno sto let pred njim. Luther je prosil za en dan časa za premislek, kako naj odgovori. Drugi dan je pred velikim številom poslušalcev, pred nemškimi volilnimi knezi in pred cesarjem odgovoril, da se vsebine svojih spisov ne more odreči. Kot razlog za to pa je dejal:

«Če mi o tem, da se motim, ne pričujejo Sveto pismo in jasni razumski razlogi, ne morem slepo zaupati ne papežu ne koncilom, saj je znano, da so se pogosto motili in nasprotovali sami sebi. Mene pa so navedena mesta v Svetem pismu zvezala moji vesti in postal sem ujetnik Božje besede. Zato ne morem in tudi nočem ničesar preklicati, saj ni ne varno ne dopustno početi karkoli, kar nasprotuje vesti. Bog mi pomagaj! Amen!»

V tej Luthrovi izjavi sta prisotni dve pomembni načeli. Prvo je temeljno načelo protestantizma: avtoriteta cerkve ni in ne more biti nad avtoriteto Svetega pisma. Papeži, duhovniki, cerkveni dostojanstveniki, pa tudi sam Luther in vsak drug teolog, vsi se lahko tudi motijo. Le Sveto pismo je za kristjana Božja beseda in zato zanesljiva. Pozorno branje te Knige knjig in resnično ponotrnanje njegovih nauk so reformatorji smatrali za osnovo krščanstva. Premik avtoritete glede krščanskega nauka iz Cerkve na Sveto pismo je bil ključen in verjetno najpomembnejši notranji, idejni korak reformacije.

In drugo: Če se od človeka zahteva, da počne ali trdi nekaj, kar je v nasprotju z njegovo ali njeno vestjo, se je bolje ravnati po svoji vesti, kot pa jo zatajiti. Človek ima neodtujivo pravico živeti v svoji svobodi mišljenja in verovanja. Da bi se to načelo začelo v resnici upoštevati v krščanski cerkvi in v zahodni družbi, je moralo od Luthra preteči še nekaj časa.

Obtožba zoper Lutra, da tudi sam ni spoštoval svobode veroizpovedi drugače mislečih, je pogosto izrečena brez upoštevanja celotne zgodbe. Njegova odločnost v zvestobi Svetemu pismu, svoji vesti ter zdravo-razumskemu razsojanju je omogočila velik korak naprej v razvoju verske svobode na zahodu. Ta preboj je pomenil le začetek nekega daljšega procesa, ki se je moral nadaljevati v naslednjih desetletjih in stoletjih.

Reformacija namreč ni dogodek, temveč proces. Sam Luther je veroval, da se po njegovi smrti cerkev mora reformirati še naprej. Že za časa njegovega in Trubarjevega življenja se je ponekod ta razvoj nadaljeval. T.i. Anabaptistično gibanje znotraj reformacije se je že takrat zavzemalo za popolno ločenost države

in cerkve ter za svobodo mišljenja. Na podlagi Svetega pisma so ti protestanti verovali, da bi morale posvetne oblasti dovoliti enako svobodo vsem veroizpovedim, tudi ateistom in muslimanom (slednji so bili v tistem času neposredna grožnja v obliki Turških vpadov v naše kraje). Odziv vere na sporočilo o Jezusu Kristusu je pristen samo takrat, ko je to popolnoma svoboden odziv posameznika. Nihče ne more nikogar prisiliti, da bi veroval v evangelij. Te, nam danes tako jasne misli, so bile takrat nenavadno radikalne in veliki večini nesprejemljive. Svobodo vesti, ki jo mi uživamo, so ti protestanti najpogosteje plačali z mučenjem in nepravilno usmrtiljivo ter na tak boleč način izborili pravice bodočim generacijam.

Več kot stoletje kasneje je svet šele začenjal postajati zrel za te ideje. Po tistem so nekatere države v svojo ustavo prvič vključile jasen zakon v prid verski svobodi. Država in cerkev morata biti ločeni oz. z drugimi besedami: posvetne oblasti ne smejo zapovedovati nobene veroizpovedi.

Danes imamo v Sloveniji poleg tradicionalno prisotnih rimskokatoliške ter evangeličanske cerkve tudi nekatere krščanske cerkve, ki so nastale kot rezultat omenjene nadaljnje reformacije. Od šestnajstega do devetnajstega stoletja so nastale med drugimi tudi Baptistična, Binkoštna in Adventistična cerkev. Adventisti verujemo, da tudi danes krščanstvo, kakor je to bilo Luthrovem času, nujno potrebuje prenavo, duhovno oživljenje in nadaljno vrnitev na edine prave temelje, Sveto pismo, v skladu z novimi spoznanji. Vse zgoraj omenjene skupnosti pa prispevajo k verski pluralnosti naše družbe ter k ozračju svobodnega verovanja in mišljenja. Vsak človek se lahko dandanes svobodno odloči, kaj bo veroval. Verujem, da smo vsi skupaj, ne glede na naša verovanja, dolžni to svobodo negovati. Pravi protestantizem odločno govori in si na miren način prizadeva proti vsakemu dušenju te svobode. V mnogih delih sveta ljudje različnih verskih skupnosti te svobode še vedno nimajo, ali pa jo uživajo le delno. Če bomo ta dar protestantizma ohranjali še naprej, bomo s tem – ne samo praznovali dan reformacije enkrat na leto – temveč tudi v praksi udeležili ta ideal, ki nam ga je prinesla celotna reformacija.